

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.53.37-40>В. Пашинський, д-р юрид. наук, доц.
vpash64@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-7349-2227

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,
Д. Ступак, ад'юнкт

dmytrostupak@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-6514-5345

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Розглянуто питання адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану. Досліджено наукові погляди щодо таких правових категорій, як "правове забезпечення" та "адміністративно-правове забезпечення" у різних сферах суспільних відносин. Розглянуто поняття "адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану" та встановлено його ключові ознаки, а саме: здійснюється спеціальними суб'єктами забезпечення зазначеного правового режиму, повноваження яких визначені законодавством; регулюється нормами адміністративного права; реалізовується за допомогою спеціального інструментарію (механізмів, заходів); діяльність суб'єктів публічного управління полягає у прийнятті законів, підзаконних нормативно-правових актів та їх реалізації. Запропоновано авторське визначення поняття адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану як врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади щодо правового регулювання суспільних відносин, правового забезпечення реалізації заходів правового режиму воєнного стану з метою захисту прав і свобод людини, оборони держави в разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності України. Встановлено, що сутністю адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану є забезпечення умов для досягнення цілей запровадження такого правового режиму, а також забезпечення регулювання, реалізації, охорони і захисту суспільних відносин в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *правове забезпечення, адміністративно-правове забезпечення, правовий режим воєнного стану, адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану, ознаки адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану.*

Постановка проблеми. З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації в Україні було запроваджено правовий режим воєнного стану, оскільки саме він є єдиним юридичним засобом у державі, за допомогою якого створюються умови для відсічі збройної агресії, усунення загрози небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності. Ефективність досягнення мети зазначеного правового режиму прямо залежить від належного рівня його адміністративно-правового забезпечення. З огляду на зміну рівня загрози національній безпеці суттєві порушення суспільних відносин механізми адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану потребують удосконалення, що неможливе без теоретичного дослідження його сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових колах, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, активізувалися дослідження питань адміністративно-правового забезпечення різних сфер суспільних відносин, у тому числі у сфері оборони, серед яких можна виділити наукові роботи В. Пашинського, В. Шульгіна, В. Голуба, В. Сірко, В. Бойко, І. Подберезних, О. Брусакової, О. Стасюка, О. Косілової, О. Надьон та інших. Однак питання адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану у вітчизняній юридичній науці не досліджувалися.

Мета статті. Через дослідження поглядів науковців щодо розуміння поняття "правове забезпечення", "адміністративно-правове забезпечення" та з'ясування ознак адміністративно-правового режиму воєнного стану визначити сутність та сформулювати поняття "адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану".

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення державних інституцій, діяльність яких спрямована на захист інтересів держави, у першу чергу інтересів людини і громадянина, від внутрішніх та зовнішніх загроз будь-якого характеру, у тому числі і військового, є основним напрямом діяльності держави. Зміни безпекової

ситуації в світі зумовлюють постійні процеси вдосконалення системи органів державної влади та складових сил безпеки та оборони країн з метою приведення їх відповідно до потенційних загроз національній безпеці та забезпечення захисту національних інтересів. Не виняток і Україна, де зазначені процеси прискорені збройною агресією Російської Федерації та введенням у країні правового режиму воєнного стану, адміністративно-правове забезпечення якого забезпечує його реалізацію.

Із метою формування власної позиції щодо поняття "адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану" вважаємо за необхідне розглянути такі базові правові категорії, як "правове забезпечення" та "адміністративно-правове забезпечення". Юридична конструкція "правове забезпечення" має широку сферу застосування як в наукових працях, так і в нормативних актах з регулювання різних сфер суспільних відносин. Однак, зважаючи на універсальність цієї юридичної категорії, навіть енциклопедичне визначення поняття "правове забезпечення" на теперішній час відсутнє. Зокрема, О. Брусакова під правовим забезпеченням державного регулювання в галузі авіаційного транспорту розуміє сукупність нормативно-правових актів, положення яких здійснюють регуляторний вплив на публічно-правові відносини, що виникають між суб'єктами та об'єктами авіаційної діяльності, встановлюють загальні правила поведінки під час перевезення за допомогою повітряного транспорту пасажирів та вантажів, надання інших авіаційних послуг, проектування, виробництва та обслуговування авіаційного транспорту [1, с. 116]. На думку О. Стасюка, правове забезпечення – це сукупність заходів, що застосовуються органами публічної влади з метою створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав, свобод і законних інтересів, їх охорони та захисту, а також надання гарантій забезпечення їх здійснення заради належного упорядкування суспільних відносин [2, с. 173].

Дослідження поняття правового забезпечення здійснювалось також у військовій сфері. Науковець галузі військового права В. Шульгін під правовим забезпеченням розуміє комплекс правових заходів і засобів, що здійснюються юридичними службами (фахівцями – юристами) Міністерства оборони України та Збройних сил України з метою участі в реалізації державної правової політики у сфері оборони і військового будівництва [3, с. 76]. Аналіз поглядів науковців дає можливість виділити ключові ознаки правового забезпечення, а саме: здійснення його органами публічної влади; регулювання суспільних відносин у сфері діяльності органу публічної влади; здійснення за допомогою заходів та способів визначених законодавством. Виходячи із зазначеного під правовим забезпеченням в цілому слід розуміти діяльність органів публічної влади щодо регулювання суспільних відносин за допомогою нормативно-передбачених заходів та способів.

Необхідно звернути увагу, що адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану слід розглядати як один із видів правового забезпечення. Оскільки сфера оборони держави в сучасній юридичній науці постає в значенні комплексного суспільного державно-правового явища, інтегрованого об'єкта права, елементи якого пронизують всі сфери суспільного життя, адміністративно-правове забезпечення її належного функціонування здійснюється правовими нормами та засобами публічного права, передусім адміністративного, серед яких ключову роль відіграють норми військового адміністративного права [4, с. 254].

Аналіз наукових підходів до розуміння поняття адміністративно-правового забезпечення свідчить про відсутність єдиних підходів серед науковців, оскільки всі погляди формувалися авторами в розрізі окремих напрямів наукових досліджень та в різних сферах суспільних відносин [4–9]. Однак їх дослідження дозволить виявити спільні ознаки, з'ясувати сутність та сформулювати поняття "адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану". Зокрема, В. Сірко, досліджуючи відносини у сфері волонтерської діяльності, під її адміністративно-правовим забезпеченням розуміє здійснюване уповноваженими суб'єктами за допомогою норм адміністративного права через спеціальний механізм упорядкування, закріплення, реалізації, захисту та охорони суспільних відносин у сфері волонтерства [5, с. 6].

У свою чергу, В. Бойко вважає, що адміністративно-правове забезпечення ефективності функціонування судової влади України – це регламентована законодавством діяльність судової публічної адміністрації, яка здійснюється шляхом прийняття публічних приписів, координування протилежних суб'єктів публічної адміністрації та вчинення інших владно-розпорядчих дій, що спрямовані на реальну ефективність та створення належних умов для функціонування судової влади з метою захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, суспільства та держави [6, с. 99].

О. Надьон адміністративно-правовим забезпеченням фінансової безпеки банків називає впорядкування суспільних відносин у сфері фінансової безпеки банків уповноваженими на те державною суб'єктами зі створення правових умов закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту економічних прав, свобод і законних фінансових інтересів банків та їхніх контрагентів шляхом протидії загрозам з метою стійкого розвитку, а також їх юридичного закріплення за допомогою правових норм [7, с. 7].

І. Подберезних, здійснюючи наукове дослідження у сфері національної безпеки, дійшла висновку, що адмі-

ністративно-правове забезпечення національної безпеки – це комплексний інститут адміністративного права, який є невід'ємною та провідною складовою правового забезпечення національної безпеки, опосередкований вертикальними і горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини щодо створення всіх умов для безпечного існування громадян у межах держави та захисту їх від будь-якої зовнішньої агресії, а також збереження держави загалом як головної цінності, що здійснює охорону своїх громадян від усіх видів небезпеки [8, с. 19].

Слушною є позиція І. Шопіної, відповідно до якої адміністративно-правове забезпечення становить систему адміністративно-правових засобів та способів і процедур їх легалізації, що здійснюється з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів людини, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, а також інших суб'єктів адміністративно-правових відносин [9, с. 143-144].

Найбільш розгорнуте визначення адміністративно-правового забезпечення дає В. Пашинський, досліджуючи питання оборони держави. Науковець під адміністративно-правовим забезпеченням розуміє регламентовану адміністративно-правовими нормами системну діяльність суб'єктів забезпечення оборони, насамперед діяльність суб'єктів публічного управління щодо адміністративно-правового регулювання, реалізації, охорони та захисту суспільних відносин у сфері оборони, гарантування прав і законних інтересів усіх суб'єктів правовідносин, спрямовану на створення необхідних умов для оборони держави в разі збройної агресії [10, с. 254].

Слід зауважити, що особливої уваги в ході наукових досліджень під час розгляду поняття та сутності адміністративно-правового забезпечення приділяється значенню нормам адміністративного права. Така увага обумовлена тим, що саме за їхньою допомогою здійснюється правове регулювання діяльності суб'єктів публічного управління, наділення їх необхідними повноваженнями, визначення механізмів та інструментів, за допомогою яких регулюються суспільні відносини. З чого можна зробити ще один висновок, що адміністративно-правові норми є основним засобом, за допомогою якого здійснюється адміністративно-правове забезпечення, у тому числі адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану. До решти належать такі засоби, як: прийняття та видання законів, підзаконних нормативно-правових актів, індивідуальних актів управління суб'єктів забезпечення правового режиму, а також здійснення правозастосовної діяльності з їхнього боку.

Розглянуті підходи науковців щодо розуміння поняття адміністративно-правового забезпечення об'єдані такими загальними рисами: здійснюється уповноваженими суб'єктами адміністративно-правового забезпечення, переважно суб'єктами публічного управління; об'єктом адміністративно-правового забезпечення є суспільні відносини; регулюється адміністративно-правовими нормами; реалізовується в межах законодавчо-визначених повноважень.

З метою формування поняття адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану необхідно також встановити специфічні риси правового режиму, що розглядається. У більшості випадків у науковій літературі використовується поняття правового режиму воєнного стану, визначене у спеціальному законі. Відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній

незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [10].

В Юридичній енциклопедії воєнний стан визначено як особливий стан, порядок управління, що запроваджується на всій території держави чи в окремих її місцевостях у разі оголошення війни, збройної агресії або загрози воєнного нападу [11 с. 502]. В. Голуб під адміністративно-правовим режимом воєнного стану розуміє встановлений Конституцією та законами України спеціальний порядок нормативного регулювання діяльності суб'єктів правовідносин, який полягає в наданні відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасовому, зумовленому загрозою обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [12, с. 11].

Отже, до специфічних рис правового режиму воєнного стану слід віднести підставу його запровадження, окреслене коло суб'єктів забезпечення правового режиму – публічну владу, мету введення правового режиму та механізм її досягнення, а саме: наділення повноваженнями зазначених суб'єктів на запровадження спеціальних заходів та, відповідно, примусу всіх суб'єктів правовідносин до їх виконання. Слід зауважити, що здійснення з боку держави жорсткого регулювання суспільних відносин під час запровадження правового режиму воєнного стану обумовлено тим, що підставою його введення є загроза державній незалежності, а отже, як наслідок, життю, здоров'ю, недоторканості та безпеці людини.

Виходячи з вищенаведеного, можна виділити такі характерні ознаки адміністративно-правового забезпечення правового режиму воєнного стану: регулюється спеціальним законодавством, переважно нормами адміністративного права; здійснюється спеціальними суб'єктами забезпечення зазначеного правового режиму, повноваження яких законодавчо-визначені; суб'єкти забезпечення особливого правового режиму наділяються повноваженнями, необхідними для досягнення мети його запровадження; реалізовується за допомогою спеціального інструментарію (механізму, заходів); застосовуються в переважній більшості імперативні методи правового регулювання; можливість тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина та законних інтересів юридичних осіб.

На підставі проведеного аналізу можна дійти висновку, що адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану за допомогою адміністративно-правових норм створює умови для реалізації суб'єктами забезпечення зазначеного правового режиму цілей його запровадження, які відображають його сутність, а саме: забезпечення та захист прав і свобод людини, що здійснюється суб'єктами публічного управління та забезпечення правового режиму воєнного стану в межах повноважень, визначених законодавством, використовуючи

спеціальні правові механізми. Діяльність суб'єктів забезпечення правового режиму воєнного стану в цілому полягає в нормотворчій та правозастосовній діяльності.

Висновки. Отже, адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану має на меті за допомогою правових механізмів забезпечити регулювання, реалізацію, охорону і захист суспільних відносин в умовах воєнного стану. Під адміністративно-правовим забезпеченням правового режиму воєнного стану слід розуміти врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади щодо правового регулювання суспільних відносин, правового забезпечення реалізації заходів правового режиму воєнного стану з метою захисту прав і свобод людини, оборони держави в разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності і територіальній цілісності України.

Список використаних джерел

1. Брусакова О. Правове забезпечення державного регулювання в галузі авіаційного транспорту // Підприємництво, господарство і право, 2020. № 9. С. 114–117.
2. Стасюк О.Л. Сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції української держави // Прикарпатський юрид. вісн., 2017. № 5. С. 172–175.
3. Шульгін В.В. Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності : конспект лекцій з курсу для підготовки слухачів юридичного профілю навчання за програмою магістрів Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : РВЦ "Військовий інститут", 2008. 364 с.
4. Пашинський В.І. Адміністративно-правове забезпечення оборони України // Порівняльно-аналітичне право, 2017. № 6. С. 252–254.
5. Сірко В.С. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук, спец. 12.00.07: адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Одеса, 2018. 23 с.
6. Бойко В. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади України // Підприємництво, господарство і право, 2020. № 1. С. 96–100.
7. Надьон О.В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук, спец. 12.00.07, спец.: адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків, 2017. 27 с.
8. Підберезних І.Є. Адміністративно-правове забезпечення національної безпеки: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук, спец. 12.00.07: адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дніпро, 2022. 33 с.
9. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України // Наука і правоохорона, 2018. № 4. С. 143–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2018_4_19. (дата звернення: 25.12.22).
10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради, 2015. № 28. Ст. 250. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 21.12.2022).
11. Юридична енциклопедія. В 6 т. Редкол. Ю.О. Ю.С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. 650 с.
12. Голуб В.О. Становлення та розвиток інституту адміністративно-правового режиму воєнного стану : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юрид. наук : спец. "12.00.07" адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2017. 11 с.

References

1. Brusakova O. (2020). Legal provision of state regulation in the field of air transport. *Entrepreneurship, economy and law*. No. 9. P. 114-117. [in Ukrainian]
2. Stasyuk O.L. (2017). The essence of administrative and legal support for the implementation of the human rights function of the Ukrainian state. *Subcarpathian Law Herald*. No. 5. P. 172-175. [in Ukrainian]
3. Shulgin V.V. (2008). Current issues of legal support of military activity: a summary of lectures from the course for training students of the legal profile of the master's program of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Editorial and Publishing Center "Military Institute", 364 p. [in Ukrainian]
4. Pashynsky V.Y. (2017). Administrative and legal provision of the defense of Ukraine. *Comparative and analytical law*. No. 6. P. 252-254. [in Ukrainian]
5. Sirko V.S. (2018). Administrative and legal support of volunteering in Ukraine: autoref. thesis for obtaining the scientific degree of candidate of juridical sciences. 23 p. [in Ukrainian]

6. Boyko V. (2020). The concept and content of administrative and legal support for the effectiveness of the functioning of the judicial power of Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. No. 1. P. 96–100. [in Ukrainian]

7. Nadiou O.V. (2017). Administrative and legal provision of financial security of Ukrainian banks: Extended abstract of candidate's thesis. 27 p. [in Ukrainian]

8. Podbereznykh I.E. (2022). Administrative and legal provision of national security: comparative and legal analysis: autoref. thesis for obtaining the scientific degree of doctor of legal sciences. 33 p. [in Ukrainian]

9. I.M. Chopina (2018). The phenomenon of administrative and legal support in the administrative law of Ukraine. *Science and law enforcement*. No. 4. P. 143-145. [in Ukrainian]

10. On the legal regime of martial law. № 389-VIII. (2015, May, 12). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

11. Legal encyclopedia: In 6 vols. (1998). S. Shemshuchenko (chief editor) and others. 650 p. [in Ukrainian]

12. Golub V.O. (2017). Formation and development of the institution of the administrative-legal regime of martial law: author's abstract. thesis for obtaining the scientific degree of candidate of law. 11 p. [in Ukrainian]

Надійшла до редколегії 30.01.23

V. Pashynskiy, Dr. Sci. (Law), Assoc. Prof.

vpash64@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-7349-2227

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,

D. Stupak, PhD Stud.

Ivan Chernyakhovsky National Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

The issue of administrative and legal support of the legal regime of martial law was considered. Scientific views on such legal categories as "legal provision" and "administrative-legal provision" in various spheres of social relations have been studied. The concept of "administrative and legal support of the legal regime of martial law" is considered. The key features of the administrative and legal support of the legal regime of martial law are established, namely: the support of the specified legal regime is carried out by special entities whose powers are defined by legislation; regulated by the norms of administrative law; implemented using special tools (mechanisms, measures); the activity of public administration subjects consists in the adoption of laws, subordinate regulatory legal acts and their implementation. Based on the results of the research, the author's definition of the concept of administrative and legal support of the legal regime of martial law is proposed as the activity of authorized subjects of public power in relation to the legal regulation of social relations, legal support for the implementation of the measures of the legal regime of martial law, regulated by the norms of administrative law, with the aim of protecting human rights and freedoms, defense of the state in case of armed aggression or threat of attack, danger to the state independence and territorial integrity of Ukraine. It has been established that the essence of the administrative and legal provision of the legal regime of martial law is the provision of conditions for achieving the goals of its introduction, as well as the provision of regulation, implementation, protection and protection of social relations in the conditions of martial law.

Keywords: legal support, administrative-legal support, legal regime of martial law, administrative-legal support of the legal regime of martial law, signs of administrative-legal support of the legal regime of martial law.